

Jagen of zwermen?

Vergeten kwesties

Veel imkers zouden graag zien dat we onze bijen lieten zwermen. Het argument is dan dat laten zwermen 'natuurlijk' is. Met kunstzwermeren zou om deze reden van alles mis zijn. Toch hoor je tussen alle afwegingen door over kunstzwermeren vaak hetzelfde argument: doe het zus of zo, want dat is 'natuurlijk'. Ik zal u straks bewijzen dat het argument of iets al dan niet natuurlijk is in de tweede helft van de achttiende eeuw al in de strijd werd geworpen. Aan de andere kant had deze discussie lang geleden ook aspecten die we nu gelukkig vergeten zijn. In deze aflevering van 'Vergeten kwesties', waarin het wemelt van de geestelijken, aandacht voor de vraag of je een volk moet afjagen of laten zwermen.

In alle oude drukken op het zeer smalle boekenplankje dat over de bijenteelt gaat vind je een beschrijving van de kunst van het 'jagen' of 'drijven'. Het gaat er dan om dat je de bijen uit de korf verdrijft door er langdurig, met de handen of met stokken, op te trommelen. Deze bewerking wordt op verschillende momenten en om verschillende redenen uitgevoerd. Eén daarvan is natuurlijk om een 'kunstzwerm' te maken, maar dat begrip is in de korfimkerij ongebruikelijk. De korfimker heeft het dan over een 'jager'. In de zestiende eeuw had Dirk Cluyt het over een 'drijving'. Als je nu leest hoe Cluyt in zijn *Van de Byen* uit 1597 uitlegt hoe je zo'n

'drijving' maakt, dan trek je als moderne imker asgrauw weg. Dirk klopte de bijen eruit, deed ze in een lege korf en dat was het dan. Maar wat moet je doen met al die raten en al dat broed in die oude korf? Niets. Nest eruit breken, honing persen, was smelten. Geen wonder dat Dirk dit alleen vroeg in het seizoen deed, bij aanhoudende en zware dracht. Voor deze wel erg brute aanpak had Dirk een reden, nou ja reden, hij kon nauwelijks anders gezien de stand van de wetenschap. Ik kom daar op terug.

Redcel

In de vorige aflevering van *Vergeten kwesties* stonden twee knollen van fou-

ten. Koop Kreulen uit Ruinen belde mij op en vertelde dat S. Cancrinus toch echt uit Dwingeloo kwam en niet uit Dinxperlo en ik moest zelf ontdekken dat kapelaan Hendrix niet uit 'Kassel' kwam, maar uit Lottum, een dorpje dat toebehoorde aan het Land van Kessel. Enfin, deze kapelaan Hendrix schrijft in 1786 het volgende: 'Eenige minnaers der byen syn van gevoelen, dat het swaermen beter is als het jaegen, en sy geven de redenen, omdat het swaermen is volgens de natuer, en het jaegen is gedwongen en met geweld (...)'. Hendrix is in er in beginsel een voorstander van om de bijen te jagen, vooral om praktische redenen. Hij is zelfs bang dat een voorzwerm zo veel

‘Ick laet dese redenen ‘pro et contra’ een ieder overwegen, en verkiesen hetgeene in gegeven oogenblikken het beste is.

(Petrus Hendrix)

bijen meeneemt, dat er te weinig bijen achterblijven om het broed te verzorgen. Even later zegt hij nog: ‘Jaeg ick den bye, soo niem ick sooveel volck als het my behaegt, en geve den byen sooveel wiederom dat sy haere broet wel besetten kan.’ Kijk eens aan. Hendrix begrijpt bijna twee eeuwen na Cluyt dat je het oude broed gewoon kunt laten uitlopen.

Ondertussen heeft de Beierse predikant Schirach in 1761 uitgelegd dat bijen prima in staat zijn om uit een larfje van een paar dagen oud een jong koninginnetje geboren te laten worden. Het fenomeen ‘redcel’ is ontdekt. De ontdekking is duidelijk een stapsteen op weg naar de moderne imkerij. Hendrix lijkt vijftienvintig jaar later nog steeds geen weet van redcellen te hebben.

Voortschrijdend inzicht

De Veenendaalse imker Aalbert van Schorhorst wel. Hij laat een tekst in drie delen over de bijenteelt publiceren in de *Geldersche Volksalmanak*, na daartoe te zijn aangespoord door de Betuwse predikant en weldoener Ottho Heldring, die deze almanak uitgaf. De eerste aflevering verschijnt in 1842 en de volgende twee achtereenvolgens in 1843 en ’45. Wijlen Jan Speelziek, oud-voorzitter van de VBBN, bezorgde er een mooie editie van, zij het dat hij de tweede aflevering, die uit ’43 dus, merkwaardig genoeg over het hoofd zag.

Van Schothorst is net als Hendrix een voorstander van jagen. Ook Van Schothorst is bang dat een voorzwerm te veel bijen onttrekt aan het oude volk en hij wijst erop dat een zwerm veel voer meeneemt. Zwermen ‘veroorzaakt onkosten aan de oude stok,’ zegt hij letterlijk. Een ander argument dat hij aanvoert is dat de oude moeder een tijdje werkloos op het oude werk rondhangt, voordat ze meegaat met de zwerm

en verder kan gaan leggen. Een jager gooi je echter op een ‘vel’ – niet waar? – oftewel, een korf met een restant raat in de kop met voer en stuifmeel van het vorige jaar. Zo is een jager veel vroeger beschikbaar dan een voorzwerm en zo kan de moeder onmiddellijk doorgaan met leggen.

Maar wist Van Schothorst wat een ‘redcel’ was? Had het nieuws over de inzichten zich in de afgelopen decennia weten te verspreiden? In een voetnoot zegt hij: ‘Als men maar let dat zij nog jong broed hebben, jaagt men ze, ook zonder moederdoppen gerust; want zij worden ook nu, (...), niet moederloos. Het schijnt dat zij door verandering van cel, eene koningin kunnen broeijen; zoo het ei te oud is, dan schijnt het voor deze verandering ongeschikt te zijn (...).’ Merk op hoe onzeker hij klinkt.

Terug bij af

We sluiten af met een zeer merkwaardige passage uit het Engelse boek *Humanity to honey-bees* uit 1834 van een zekere Thomas Nutt. (Ik werd erop gewezen door Rob Plomp uit Bennekom. Hartelijk dank!) Nutt schrijft dus ongeveer tien jaar vóór van Schothorst. Het vijfde hoofdstuk van Nutts boek heet ‘On driving bees’. Met veel pathos en drama vertelt Nutt waarom we niet moeten jagen: omdat in dat geval al het oude broed verloren is! Thomas schrijft over het achtergebleven broed na het maken van een jager: ‘Their mother and their nurses are driven into banishment and pauperism, while her offspring are doomed to perish for the want of their aid and support.’ Lieve help, deze zin is zo weggelopen uit *Max Havelaar*.

Ja maar Thomas, zouden wij hem willen toeroepen, je kunt toch gewoon doppen laten zitten en een deel van de bijen teruggooien? Ja maar Thomas, zou je hem nog harder willen toeroe-

pen, heb je echt nog nooit gehoord van ‘redcellen’? Dat mag toch zo zoetjes aan wel bekend zijn! Voor Thomas was het nog steeds 1597 wat het jagen betreft, alhoewel hij een nieuw ‘humaan’ systeem wilde propageren en dus baat had bij een negatieve voorstelling van zaken.

De volgende keer in Vergeten kwesties buigen wij ons over de vraag hoe je honing kunt vervalsen. U denkt misschien dat je dat met suiker kunt doen, maar dat was een paar eeuwen geleden veel te duur. De literatuurlijst vindt u op bijenhouders.nl. ●

Korfimker Kees van Holland aan het werk.